

บทที่ ๓

ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในพระมัลลยสูตรเถรวาท

ในบทนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาหลักธรรม ที่ปรากฏในพระมัลลยสูตรเถรวาท ในการนำเสนอครั้งนี้ ชาวพุทธเป็นจำนวนมาก ในปัจจุบัน และในอดีตรู้จักหลักธรรม ในเรื่องพระมัลลยสูตร กันเป็นอย่างดี เรื่องพระมัลลยสูตรจึงมีอิทธิพล ต่อพุทธศาสนิกชนของประเทศไทย โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนตำบลคิ่งตะเกา อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี และได้ สรุปหลักธรรมที่ปรากฏในพระมัลลยสูตรเถรวาท ไว้ท้ายบทดังต่อไปนี้

๓.๑ หลักธรรมที่ปรากฏในพระมัลลยสูตรตอนทองนรก

พระมัลลยนั้น ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ด้วยอิทธิฤทธิ์เป็นอันมาก เมื่อพระผู้เป็นเจ้าพระมัลลย ลงไปสู่เทวโลก และยมโลก ก็ย่อมมีคุณแก่สัตว์นรก และเทวดาเป็นอันมาก เมื่อพิจารณาเนื้อความนี้ สัตว์นรกทั้งหลาย ที่ไปบังเกิดในนรกนั้น หรือจะไปสู่สวรรค์ได้ ด้วยเหตุที่ตนได้รับ อนุโมทนาผลบุญ ก่อนแล้ว จึงจะได้ไปเกิดในสวรรค์ได้ บุคคลที่ไปตกนรกส่วนใหญ่ จะไม่ตั้งอยู่ในหลักธรรม คือ ทาน ศีล ภาวนา โดยเฉพาะการรักษาศีล ๕ ขณะที่พระยายม ท่านตัดสินความคดี ของสัตว์นรก ท่านจะถามถึงเรื่องบุญกุศล ศีล ทาน และภาวนา แก่สัตว์นรกทั้งหลาย ว่าเคยได้สร้างได้ทำกันมาบ้างไหม ถ้าสัตว์นรก ไม่เคยได้สร้าง ไม่เคยได้ทำบุญกุศลมาเลย ก็ถือว่าสัตว์นรกทั้งหลาย จะต้องตกนรกจริงๆ ยังเปิดโอกาส หาทางที่จะช่วย ให้สัตว์นรกทั้งหลายนั้นขึ้นสวรรค์ จึงถามถึงหลักธรรม คือ เทวทูต ๕ ประการ ถ้าสัตว์นรกตอบเทวทูต ๕ ได้ ข้อใด ข้อหนึ่ง ก็จะปล่อยให้ขึ้นสวรรค์ไป

๓.๑.๑ หลักธรรมเทวทูต ๕ ประการ

๑. ซาติทุกข คือ ทารกน้อยๆที่กำลังนอนอยู่บนผ้าอ้อม มีตัวอันเปราะเปื้อนด้วยของไม่สะอาดมีมูลตรูเป็นต้น
๒. พยาธิทุกข คือ คนแก่ชราทุพพลภาพ ที่มีเนื้อหนังเหี่ยวแห้ง มีมือถือไม้เท้ายันข้างหน้าข้างหลัง

๓. ชราทุกข์ คือ คนแก่ชราทุพพลภาพ ที่มีเนื้อหนังเหี่ยวแห้ง มีมือถือไม้เท้ายัน
ข้างหน้าข้างหลัง

๔. มรณะทุกข์ คือ คนตาย

๕. คนถูกจองจำ คือ นักโทษต้องอาญาแผ่นดิน^๑

เมื่อพระยายมจอมเวสยาได้วิสันนาในเรื่องเทวทูตทั้ง ๕ ให้ พระคุณเจ้ามาลัยทราบแล้ว
เมื่อพระมาลัย ได้สนทนาธรรมกถา กับพระยายมผู้เป็นใหญ่ ในยมโลก และได้สดับธรรม ๕ ประการ
กับพระยายมวิสันนาถูกต้องตามพระพุทโธวาทที่ทรงตรัสเทศนาสั่งสอนไว้ทุกประการ

๓.๑.๒ หลักพรหมวิหารธรรม

พระมาลัยสนทนาต่ออีกว่า สัตว์นรกกล่าวหาว่า ท่านพระยายมเป็นผู้ที่มีใจโหดเหี้ยม
โหดร้ายมากนัก เมื่อคือนี้ อาตมาลงไปเยี่ยมขุมนรกต่างๆ ที่อยู่แห่งสัตว์นรกทั้งหลาย เมื่อได้เห็น
นายนิริยบาล ไ้ทิ่มแทงประหัตประหาร จำจงกระทำพันธนาการสัตว์นรก มีประการต่างๆ ทำให้
สัตว์นรกทั้งหลาย ได้เสวยทุกข์เวทนามีประการเป็นอนันต์ สัตว์นรกทั้งหลาย เมื่อได้เห็นอาตมา
จึงทราบว่อาตมาภาพนั้น เป็นพระอรหันต์ สัตว์นรกทั้งหลาย จึงขอร้องให้อาตมาช่วยเหลือ ให้พ้น
จากความทุกข์ จากความทรมาน อาตมาจึงถามพวกสัตว์นรกทั้งหลายว่า ใครเป็นผู้จองจำ กระทำการ
ทรมานพวกท่าน จึงต้องมาทนทุกข์ทรมานอย่างนี้ พวกสัตว์นรกทั้งหลายจึงกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า
เป็นเพราะพระยายม เป็นผู้สั่งการ และมีจิตใจที่โหดเหี้ยม อาตมาจึงกล่าวกับพวกสัตว์นรกว่า จะไป
ขอร้องให้พระยายม ลดหย่อนผ่อนโทษให้บ้าง แล้วอาตมาจึงลา พวกสัตว์นรก มาสู่สำนักของท่านพระ
ยายม เพื่อที่จะได้สนทนากับท่านพระยายม พระมาลัยสนทนาต่อไปอีกว่า ท่านพระยายม ก็เหตุไร
ท่านจึงไม่มีความเมตตา กรุณาสงสาร แก่สัตว์นรกทั้งหลายบ้างเลย พระยายมก็กล่าวว่อย่าฟัง
ได้มีความสงสัยว่โยม จะไม่มีความเมตตาอารีแก่มนุษย์สัตว์ แต่ที่จริงโยมนี้มีพรหมวิหารธรรม
ประจำใจอยู่ คือ

๑. เมตตา คือ ความรักปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิด
ทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทุกถ้วนหน้า

๒. กรุณา คือ ความสงสาร คิดปรารถนาจะช่วยให้พ้นจากความทุกข์ บำบัดความ
ทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓. มุทิตา คือความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี กอปรด้วยอาการที่แช่มชื่นเบิกบานอยู่
เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายเสมอ

^๑ ม.ม. (ไทย) ๑๔/๒๖๘/๓๐๘-๓๑๘.

๔. อุเบกขา คือ ความวางเฉยเมื่อช่วยเหลืออะไรไม่ได้ ความวางใจเป็นกลางไม่ลำเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว^๒

พระยายมได้สนทนา ถึงหลักธรรมประจำใจ คือ หลักพรหมวิหารธรรม ให้แก่พระมาลัยได้ทราบ ว่า แรกเริ่มเดิมที ที่สัตว์ทั้งหลายมาสู่สำนักของโยม เบื้องต้นโยมก็จะได้อาถามถึงกองการกุศล มีประการต่างๆ ตลอดถึงเทวทูตทั้ง ๕ ประการ แต่เป็นเพราะกรรมนิยมของสัตว์เอง จึงตอบคำถามของโยมไม่ได้ ถ้าตอบคำถามข้อใดข้อหนึ่งได้ก็จะให้ขึ้นสวรรค์ไปเลย เมื่อโยมเห็นว่าไม่มีทางใดที่จะช่วยเหลือได้แล้ว โยมจึงได้ส่งให้นายนิริยบาลคุมตัวเอาไปประเทศนรก ให้ทำโทษตามโทษานุโทษแห่งผลกรรมของเขา เพราะโยมเองก็หมดหนทางที่จะช่วยเหลืออย่างไรได้ และการซักถามโยมก็ได้พยายาม ซักไล่เลียงถาม ตั้งหลายครั้ง หลายหน เพื่อให้เขาระลึกได้ถึงกองการกุศลที่เขาได้เคยทำเอาไว้บ้าง ก็จะได้พ้นจากประเทศนรก แต่สัตว์เหล่านั้นก็หาระลึกหาได้ไม่ คงตอบแก่โยมไม่ได้อยู่นั่นเอง เหตุนี้เขาจึงได้ทนทุกขเวทนาในประเทศนรกที่นี้เอง ไม่มีใครทำให้ คำกล่าวนี้อีกก็เป็นคำสนทนาปราศัยของพระมาลัยกับท่านพระยายม

๓.๑.๓ หลักกิริยาวัตถุ ๓

ที่พระมาลัยไปโปรดสัตว์นรกชุมต่างๆ แล้วขึ้นไปสนทนาธรรมกับท่านพระยายมที่เวชยันต์ปราสาท พระมาลัยก็จะถามถึงเกณฑ์ การตัดสินคดีความของสัตว์นรก ว่าใช้หลักธรรมอะไรในการตัดสินความ ท่านพระยายมก็กล่าวว่าหลักการตัดสินคดีความก็คือ การถามเทวธรรม หรือเทวทูต ๕ แต่ถ้าตอบข้อใด ข้อหนึ่งไม่ได้จริงๆ พระยายม ยังมีเมตตา ถามถึงที่ตั้งแห่งการทำบุญ คือ

๑. ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของๆตนแก่ผู้อื่น

๒. สีลมัย บุญกิริยาวัตถุ การทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือ ประพฤติดีมีระเบียบวินัย

๓. ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือ ฝึกอบรมจิตใจให้เกิดการเจริญปัญญา^๓

เมื่อพระยายมถามถึง การทำความดี อีกสามประการแล้ว ไม่เคยได้สร้าง ไม่เคยได้ทำกันมาเลย และยังตอบไม่ได้อีก พระยายม ก็หมดหนทางช่วยเหลือ ต้องให้สัตว์นรกทั้งหลาย ไปรับวิบากกรรม ที่ได้ทำมาจนกว่าจะสิ้นกรรม และการรักษาศีลห้า ของมนุษยโลก ขณะที่มีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ ก็จะไม่ได้รับความเดือดร้อน แต่อย่างใด มีแต่ความสงบสุข และความเจริญฝ่ายเดียว ยกตัวอย่าง เช่น หลักธรรมข้อหนึ่ง มีอานิสงส์ คือ ถ้ารักษาศีลแล้ว ย่อมจะมีอายุยืนยาว ไม่มีโรคภัยมาเบียดเบียน เป็น

^๒ อก.ปญจก (บาลี) ๒๒/๑๙๒/๒๕๒.

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๐., ขุ.อิติ. ๒๕/๒๓๘/๒๗๐.

คนมีสุขภาพที่แข็งแรง ผิวพรรณผ่องใส เป็นคนที่สมบูรณ์ ไม่พิการทางร่างกาย และที่สำคัญ จะเป็นผู้ที่มึจิตใจ ที่มีเมตตา กรุณา ต่อสัตว์ทั้งหลาย

๓.๑.๔ หลักของศีล ๕

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ คือ เพราะชีวิตของใครๆก็รัก การฆ่าสัตว์เป็นการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทำให้อายุสั้น ไม่ยืนยาว และเป็นหลักประกันของชีวิต

๒. เว้นจากการลักทรัพย์ คือ เพราะทรัพย์สิน ของใครๆก็หวงไม่ต้องการที่จะให้บุคคลอื่น มาลักขโมยไป และเป็นการประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นหลักประกันทรัพย์สิน

๓. เว้นจากการล่วงประเวณี คือ ลูกเมียใครๆเขาก็รัก ไม่ต้องการที่จะให้บุคคลอื่น มาข่มเหงรังแก ล่วงเกินของกันและกัน เป็นหลักประกันครอบครัว

๔. เว้นจากการพูดเท็จ คือ ทุกคนต้องการความ ซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่ต้องการให้ใครๆ มาหลอกหลวง ให้ได้รับความเดือดร้อน เป็นหลักประกันเป็นหลักประกันสังคม

๕. เว้นจากการดื่มสุราเครื่องดองของเมาต่างๆเป็นหลักประกันสุขภาพ^๔

ผู้วิจัศึกษาหลักของ ศีล ๕ คือ มนุษย์ทุกคน ที่ไม่ตั้งอยู่ในหลักของศีลห้า หลักธรรมห้า ไม่มีการให้ทาน รักษาศีลจะต้องตกไปสู่อบายภูมิ ๔ ทนทุกข์ทรมานอยู่ในขุมนรกต่างๆจนสิ้นเวรสิ้นกรรม แต่ถ้าบุคคลใดตั้งอยู่ในหลักศีลห้า หลักธรรมห้า มีการให้ทานเจริญจิตภาวนา ก็จะไปสู่สุคติโลกสวรรค์ มีศีลห้า มีธรรมห้า เป็นธรรมะที่คู่กับศีล สำหรับบุคคลที่ขึ้นสวรรค์นั้นก็จะต้องตั้งอยู่ในหลักศีลธรรม คือ ไม่ล่วงละเมิดในศีล ๕ ธรรม ๕ นั้นเอง และยังมีหลักธรรมที่จะต้องตั้งอยู่ในใจ คือ ทาน คือ การเสียสละให้ปันสิ่งของๆตนแก่บุคคลที่ควรให้ปัน ศีล คือ การรักษา กาย วาจา ใจ ของตนให้เรียบร้อย มั่นคงไม่วอกแวกหวั่นไหว ต่อสิ่งที่มากระทบจิตใจ และหมั่นฝึกฝน อบรมจิตใจ เจริญภาวนากัมมัฏฐานอยู่เป็นประจำเนืองนิจอีกด้วย

๓.๑.๕ หลักธรรม ๕ ประการ

๑. เมตตา คือความรักใคร่ ต่อหมู่มนุษย์ด้วยกันโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ และรวมไปถึงสัตว์ที่อยู่ร่วมกันในโลกนี้ด้วย

๒. สัมมาอาชีวะ คือเลี้ยงชีพในทางที่สุจริต การประกอบอาชีพหาเลี้ยงชีวิต โดยที่ไม่ไปโคตโกงใครๆ ไม่ฉ้อราช บังหลวง ประกอบอาชีพที่สุจริต

๓. สันโดษ คือพอใจในภรรยาของตนคนเดียว ไม่พอใจในภรรยาของผู้อื่น

^๔ ส.สพ (ไทย) ๑๘/๓๑๒/๓๓๓.

๔. สัจจะ คือความจริงใจซื่อสัตย์ ซื่อตรงต่อกัน ไม่หลอกหลวงซึ่งกันและกัน ให้ได้รับความเดือดร้อน

๕. สติ คือความระลึกได้หมายรู้ จะทำอะไร เราจะต้องมีสติอยู่เสมอมีความระลึกได้ว่าขณะนี้กำลังทำอะไรอยู่^๕

สรุปว่าตอนที่พระมาลัยไปโปรดสัตว์นรกขุมต่างๆ แล้วขึ้นไปสนทนาธรรมกับท่านพระยายมที่เวชยันต์ปราสาท พระมาลัยก็จะถามถึงเกณฑ์ การตัดสินคดีความของสัตว์นรก ว่าใช้หลักธรรมอะไรในการตัดสินความ ท่านพระยายมก็กล่าวว่า หลักการตัดสินคดีความก็คือ การถามทวนกรรมหรือ เทวทูต^๕ แต่ถ้าตอบข้อใด ข้อหนึ่งไม่ได้จริงๆ พระยายม ยังมีเมตตา ถามถึงที่ตั้งแห่งการทำบุญอีก เพื่อให้สัตว์ได้แก้ตัว จะได้ขึ้นไปสู่สวรรค์ และไม่มีการรักษาศีล ๕ ธรรม ๕ ไม่มีความกตัญญูต่อบิดามารดา ผู้วิจัศึกษาหลักธรรม ๕ ของมนุษย์ทุกคน ที่ไม่ตั้งอยู่ในหลักของศีลห้า หลักธรรมห้า ไม่มีการให้ทาน รักษาศีลจะต้องตกไปสู่อบายภูมิ ๔ ทนทุกข์ทรมานอยู่ในขุมนรกต่างๆ เพราะความประมาท มัวเมาในชีวิต มัวเมาในวัย ของตนอยู่ ไม่สร้างบุญกุศล มีความเห็นผิด จากทำนองคลองธรรม ได้รับ ผลกรรม จนกว่าสิ้นเวรสิ้นกรรมของตน แต่ถ้าบุคคลใดตั้งอยู่ในหลักศีลห้า หลักธรรมห้า มีการให้ทาน เจริญจิตภาวนา ก็จะไปสู่สุคติโลกสวรรค์ ศีลห้า ธรรมห้า เป็นธรรมะที่คู่กับศีล สำหรับบุคคลที่ขึ้นสวรรค์นั้นก็จะต้องตั้งอยู่ในหลักศีลธรรม คือ ไม่ล่วงละเมิดในศีล ๕ ธรรม ๕ นั้นเอง และยังมีหลักธรรมที่จะต้องตั้งอยู่ในใจ คือ ทาน คือ การเสียสละให้ปันสิ่งของๆตนแก่บุคคลที่ควรให้ปัน ศีล คือ การรักษากาย วาจา ใจ ของตนให้เรียบร้อย มั่นคงไม่วอกแวกหวั่นไหว ต่อสิ่งที่มากระทบจิตใจ และหมั่นฝึกฝน อบรมจิตใจ เจริญภาวนาก็มั่นฐานอยู่เป็นประจำเนื่องนิจอีกด้วย และอีกประการหนึ่ง พระยายม ท่านก็มีคุณธรรมประจำใจ คือ พรหมวิหาร ครั้นเมื่อพระมาลัยจึงเห็นว่าสมควรจะจดจำ นำเอาไปบอกเล่าแก่ชาวมนุษย์โลกได้แล้ว พระผู้เป็นเจ้าจึงถวายพระพรลากลับจากยมโลก ครั้นมาถึงยังมนุษย์โลกก็เที่ยวบอกเล่าแก่บรรดามนุษย์ทั้งหลายโดยถ้วนทั่วทุกประการ

๓.๒ หลักธรรมที่ปรากฏในพระมาลัยสูตรตอนโปรดมนุษย์โลก

ผู้วิจัได้ศึกษาหลักธรรม ตอนที่พระมาลัยท่านได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านกัมโฆคาม วันหนึ่งเป็นเวลาบุพผินสมัย พระมาลัยนั่งสงบทรงจิวร มีกรถือบาตร ยุระยาตรเข้าไปสู่บ้านอันเป็นที่โคจร บิณฑบาต ในหมู่บ้านนั้นมีบุรุษยากจนเข็ญใจคนหนึ่ง เป็นผู้ถวายดอกบัวแก่พระมาลัย มีความกตัญญูกตเวทิตาคุณ หลักของความกตัญญูกตเวทิตา ในทางพระพุทธศาสนา มีอยู่ ๕ ประการ ปฏิบัติบิณฑบาตอยู่เสมอเป็นนิตย์

^๕ อภ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๓๗/๓๐๗.

๓.๒.๑ ความกตัญญูทเวที ๕ ประการ

๑. ท่านเลี้ยงเรามาแล้วต้องเลี้ยงท่านตอบแทน เพราะว่าท่านทั้งสองจะต้องคอยเลี้ยงดูบุตรธิดา ที่พึ่งจะคลอดออกมาจากมารดา จนกว่าจะโตได้นั้น ก็หลายปี บางคน ๑๐-๑๕ ปี คอยให้การศึกษาล่าเรียนศิลปวิทยา

๒. ช่วยเหลือกิจการงานของท่านที่ข้างค้ำ บิดารมารดาอย่าให้มี ภารกิจการมากมายที่บุตรธิดา ช่วยเหลืองานบางอย่างที่พอที่จะช่วยเหลือท่านได้

๓. ดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน บุตรธิดาทุกคน จะต้องไม่ทำ ชื่อเสียงวงศ์สกุลของท่านให้เสื่อมเสียชื่อเสียง ในเกียรติยศและศักดิ์ศรี

๔. ทำตัวให้เหมาะสมแก่การที่จะรับทรัพย์มรดกจากท่าน บุตรธิดาทุกคนจะต้องไม่เป็นคนติดสิ่งเสพติดของมีนเมาหรือติดการพนันและอบายมุข

๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วก็ทำบุญอุทิศส่งไปให้ท่าน บุตรธิดาทุกคน สมควรที่จะทำบุญเนื่องในโอกาสต่างๆ เพื่ออุทิศไปให้ท่านตามหน้าที่ของลูกที่ดี^๖

สรุปว่า บุคคลในโลกนี้ ที่มีความกตัญญูทเวที จะเป็นผู้ที่มีแต่ความสุขความเจริญ มีแต่ผู้คนสรรเสริญ แม้แต่เทวดาทั้งหลายก็อนุโมทนา ถึงความกตัญญู เมื่อทำการกิริยาตายจากโลกมนุษย์ ก็จะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์เป็นต้น

๓.๓ หลักธรรมที่ปรากฏในพระมัลลยสูตรตอนท้องสวรรค์

๓.๓.๑ วัตตบท ๗ ประการ

เมื่อพระมัลลยได้อนุโมทนาดอกบัวของกระต่ายเสร็จแล้ว จึงมาวิตกว่าดอกบัวทั้ง ๘ ดอกนี้ เราจะทำการสักการบูชาพระมหาจุฬามณีเจดีย์สถาน อันตั้งอยู่บนเทวโลกนั้น เราไม่เคยทำสักการบูชาเลย สมควรที่เราจะขึ้นไปนมัสการพระจุฬามณีเจดีย์สถาน อันเป็นสถานที่บรรจพระเจี้ยว

แก้วเบื้องขวา^๗ และพระเกศเกศาเมาลีแห่งสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเอง เมื่อพระมัลลยอธิฐานจิตเพียงลัดนิ้วมือเดียว ท่านก็มาถึงซึ่งพระจุฬามณีเจดีย์สถาน และบูชาด้วยดอกบัวทั้งแปดดอกเสร็จเป็นที่เรียบร้อย พระมัลลยก็นั่งรอคอยพบกับพระอินทร์

^๖ อัง.ขุ (ไทย) ๒๐/๓๓/๗๗.

^๗ ขุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑๑/๗๒๕.

ในขณะนั้น สมเด็จพระเจ้าโกสีย์อมรินทราธิราช เสด็จออกมาจากเวชยันตวิมานพร้อมด้วย เทพอัปสรสาวสวรรค์บริวารทั้งหลาย ได้ตรงไปสู่สถานลานพระจุฬามณีเจดีย์ อันเป็นสถานที่บรรจุ พระเขี้ยวแก้วเบื้องขวา^๘ และพระเศศเศศาเมาสีแห่งสมเด็จพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกันกับพระมัลลย์

ครั้นถวายนมัสการด้วยเบญจางคประดิษฐ์แล้ว ท้าวเธอจึงได้ทอดพระเนตรไปเห็น พระมัลลย์นั่งอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่งที่ลานพระจุฬามณีเจดีย์นั้น จึงเสด็จเข้าไปใกล้ถวายอภิวัตนมัสการ แล้วจึงประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระอินทร์และพระมัลลย์ ก็ได้ถามถึงชื่อของและกันพอ เข้าใจกันแล้ว พระมัลลย์ก็ถามพระอินทร์ เมื่อครั้งสมัยที่เป็นมนุษย์พระอินทร์ได้มีหลักธรรมในการ ประพฤติปฏิบัติอย่างไร พระอินทร์ก็ตรัสว่า กันแต่ข้าแต่พระคุณเจ้า ข้าพเจ้าประพฤติดุปฏิบัติตั้งอยู่ใน หลักธรรมวัตรบท ๗ ประการ

๑. ยาวซีว มาตาเปติ ภร ตั้งอยู่ในที่เป็นผู้ทะนุบำรุงท่านผู้ใหญ่ในตระกูล เลี้ยงดู บิดามารดาจนสิ้นชีวิต

๒. ยาวซีว กุเลเชฐฐาปจาณิน ตั้งอยู่ในที่เป็นผู้มีสัมมาคารวะประพฤติยำเกรง ต่อผู้มีอายุกว่าตนในตระกูล เช่นพี่ชายน้องสาวของตนเป็นต้น จนตลอดชีวิต

๓. ยาวซีว สณฺหาจํ กล่าวคำอ่อนหวานต่อท่านผู้ใหญ่จนสิ้นชีวิต

๔. ยาวซีว อเปสฺสนํหิ มิได้กล่าวถ้อยคำส่อเสียดยุ้งท่านทั้งหลายให้ผิดใจกัน และ ทะเลาะกันตลอดชีวิต

๕. ยาวซีว วาจาสุจํ กล่าวแต่คำถ้อยคำ ที่สัจจริงแท้ ตลอดชีวิต

๖. ยาวซีว มจฺเณรวินเย ยุตฺถํ ประกอบด้วยบริจาคนำจิตเสียซึ่งโลภมัจฉริยะ เนื่องในจัญ จนสิ้นชีวิต

๗. ยาวซีว โกธาริกิํ ตั้งอยู่ในเมตตาจิต ครอบงำเสียซึ่งความโกรธขันธ์ และ หิริโอตฺตปปะ จนตลอดสิ้นชีวิต^๙

บุคคลทั้งหลายที่จะไปบังเกิดเป็นพระอินทร์ จะต้องมียุทธธรรมสำหรับใช้ในการประพฤติ ปฏิบัติให้ครบถ้วน ห้ามขาดข้อใดข้อหนึ่งเด็ดขาด ถ้าขาดข้อใด ข้อหนึ่งไปแล้ว ก็ไม่สามารถจะเป็น พระอินทร์ได้ เพราะขาดหลักคุณธรรม ข้อวัตรปฏิบัติของพระอินทร์ นั่นก็คือวัตรบท ๗ ประการ นั้นเอง

หลังจากที่พระมัลลย์สนทนารวมกับท้าวโกสีย์ เพื่อรอคอยพระศรีอริยเมตไตรย มาทำการ นมัสการพระเขี้ยวแก้วจุฬามณีเจดีย์สถาน ครั้นถึงเวลาที่จะเสด็จลงมาถวายนมัสการกระทำ

^๘ ขุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑๑/๗๒๕.

^๙ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๔-๓๗๙.

สักการบูชาพระจุฬามณีเจดีย์สถาน แวดล้อมเป็นประมาณแสนโกฏิ มีรัศมีเรืองโรจน์โชตฉวาล พระมัลลย์ได้แลเห็นหน่อพุทธานุภาพบรมโพธิสัตว์พระศรีอาริยเมตไตรย์ แวดล้อมไปด้วยเทพอัปสรเป็นยศบริวารเสด็จมาแต่ไกล จึงถามพระอินทร์ว่า เทพบุตรองค์นี้คือบรมพุทธานุภาพบรมโพธิสัตว์พระศรีอาริยเมตไตรย์หรือ พระอินทร์ก็กล่าวว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ เทพบุตรองค์นี้คือบรมพุทธานุภาพบรมโพธิสัตว์พระศรีอาริยเมตไตรย์ พระมัลลย์จึงสนทนากับพระอินทร์รอยที่จะสนทนาธรรมกับพระศรีอาริยเมตไตรย์ต่อไป ต่อจากนั้นพระศรีอาริยเมตไตรย์ก็ได้พาบริวารมากราบพระจุฬามณีเจดีย์สถาน และแลเห็นพระมัลลย์กำลังสนทนากับอินทร์อยู่ก็รู้ได้ทันทีว่าต้องเป็นพระอรหันต์แน่นอน

๓.๓.๒ ทศบารมี ๑๐

พระศรีอาริยเมตไตรย์ จึงเข้าไปกราบนมัสการพระมัลลย์ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วไต่ถามว่ามีชื่อว่าอะไร มาจากสถานที่ประเทศใด มาบนสวรรค์ด้วยวิธีอย่างไร ไต่ถามซึ่งกันและกัน เป็นที่เข้าใจเป็นอันดีกันแล้ว พระมัลลย์ทราบจากพระอินทร์ว่า พระศรีอาริยเมตไตรย์นี้ จะไปบังเกิดเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป เมื่อสิ้นยุคพระศาสนาของสมณะโคดมแล้ว พระมัลลย์อยากจะทราบว่าพระศรีอาริยสร้างกุศลบารมีสิ่งใดไว้ จึงได้ไปบังเกิดเป็นพระพุทธเจ้า พระศรีอาริยเมตไตรย์ จึงตรัสว่า ญาณเข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระบรมโพธิสัตว์จะต้องสร้างทศบารมี ๑๐ ประการ คือ

๑. ทานบารมี คือ มีจิตตั้งมั่นในการบริจาค การเสียสละอยู่เป็นประจำ เพื่อหวังพระโพธิญาณอย่างเดียว การสละที่เรียกว่า ปัญจมหาบริจาค^{๑๑} คือ การบริจาค ๕ อย่างที่สำคัญ
 ๑. การบริจาคทรัพย์สมบัติ ๒. การบริจาคอวัยวะ ๓. การบริจาคชีวิต ๔. การบริจาคบุตร ทาส ทาสี ทาสา ๕. การบริจาคภรรยา
๒. สีลบารมี คือ มีจิตตั้งมั่นอยู่ในการรักษาศีลไม่เห็นแก่ชีวิต ดุจเกลือกษาคความเค็มไม่วอกแวกหวั่นไหวคลอนแคลน เหมือนนางนกระยางรักษาศีล ยอมที่จะอดตาย
๓. เนกขัมมบารมี คือ มีจิตใจที่จะออกจากกามทุกๆชาติไป ไม่มีความปรารถนาของการเกิด ไม่ว่าจะบวชเป็นฤาษี หรือพระภิกษุสงฆ์ก็ตาม มีความดำริออกจากกาม
๔. ปัญญาบารมี คือ มีจิตใจมั่นคงตั้งมั่นที่จะศึกษาเล่าเรียน เป็นผู้ที่คบหาสัตตบุรุษ เข้าหาครูบาอาจารย์อยู่ตลอดเวลา
๕. วิริยบารมี คือ มีจิตใจมั่นคง เพียรพยายามประพฤติปฏิบัติไม่ทอดยอยย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวงทุกภพทุกชาติไป
๖. ขันติบารมี คือ เป็นผู้ที่มีจิตใจ ที่อดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่มากระทบหรือคนดูถูกเหยียดหยามนิินทา เหมือนพสุธาที่คนถ้ำยอจจะปัสสาวะรดลงทุกวัน ย่อมไม่หวั่นไหว

^{๑๑} ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๔/๒๓๑., ขุ.จริยา. อ. (ไทย) ๙/๓/๕๖๑.

๗. สัจจบารมี คือ มีจิตใจมั่นคง พุดมีความจริงใจ ไม่กลับคำพูด เหมือนกษัตริย์ตรัสแล้ว ย่อมไม่คืนคำ มีคำพูดไม่เป็นสอง

๘. อธิฐานบารมี คือ มีจิตใจมั่นคงในอธิฐาน มั่นคงหนักแน่นที่ได้ตั้งใจไว้ ดังภูเขาสุเมรุราช ไม่หวั่นไหวไม่สทกสะท้านกับแรงลมที่พัดมาทั้งสี่ทิศ

๙. เมตตาบารมี คือ มีจิตใจที่รักสรรพสัตว์ในโลกนี้ ไม่เลือกที่รัก มักที่ชัง คือรักเสมอ เหมือนกันหมดเสมอนิพิตามารดารักบุตร

๑๐. อุเบกขาบารมี คือ ไม่ยินดียินร้ายในสิ่งทั้งปวง มีจิตใจเป็นกลางในความสุขความทุกข์ ต่างๆที่ประสบกับตนเองและผู้อื่น^{๑๑}

๓.๓.๓ หลักธรรม ๖ ประการของพระโพธิสัตว์

พระศรีอาริย์หลังจากที่ได้วิสันา ทศบารมี ๑๐ ให้พระมาลัยทราบแล้ว พระมาลัยยังสงสัยถึงหลักธรรมที่เรียกว่า อัชฌาสัย ของพระโพธิสัตว์ว่ามีเท่าใด พระศรีอริยเมตไตรยทรงตรัสว่า ภนเต ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญมี ๖ ประการ

๑. อโลภฌาสัย มีอัธยาศัยไม่โลภ แต่ทรงมีน้ำใจเผื่อแผ่ นึกถึงประโยชน์ผู้อื่นอยู่เสมอ คือ มีปกติสละบริจาค เห็นโทษในความโลภ

๒. อโทสฌาสัย มีอัธยาศัยไม่โกรธตอบ ไม่ดุร้าย ไม่หยาบคาย ไม่มั่วทะเล่ดุดัน และ ฉุนเฉียว คือ มีปกติเมตตากรุณา เห็นโทษในความโกรธ

๓. อโมหฌาสัย มีอัธยาศัยไม่มึนเมา คือมีปัญหาเป็นปกติ เห็นโทษในความลุ่มหลง

๔. เนกขัมมฌาสัย มีอัธยาศัยหลีกเลี่ยงจากกามคุณทั้งหลาย คือ มีปกติอยากบวชเห็นทุกข์ ในความครองเรือน

๕. วิเวกฌาสัย มีอัธยาศัยชอบความสงัด ๓ ประการ คือ ๑. กายวิเวก สงัดจากการคุก คลีกับหมู่คณะ ๒. จิตตวิเวก สงัดจากความรักใคร่ความยินดีในกามภพ ๓. อุปวิเวก สงัดจากกิเลส ทั้งหลาย

๖. นิสสรณฌาสัย มีอัธยาศัยสลัดออกจากภพ คือ เห็นถันในสังสารวัฏ^{๑๒}

^{๑๑} พุ.พุทธ.อ.(ไทย) ๘/๑/๔๙-๕๐., พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๓๓-๔๕.

^{๑๒} พุ.จริยา.อ. (ไทย) ๙/๓/๕๔-๕๕.

๓.๓.๔ หลักธรรมที่เกื้อหนุนพระโพธิสัตว์

พระศรีอริยเมตไตรยวิสันาหลักธรรมของพระโพธิสัตว์ให้กับพระมาลัยฟังจนครบ ๖ หลักธรรมแล้ว ยังกล่าวอีกว่า ยังมีธรรมที่เกื้อหนุนให้การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ให้สมบูรณ์มีอีก ๔ ประการ คือ

๑. สัจจาธิฐาน ได้แก่ ความจริงใจ ช่วยให้งำหนดบารมีที่สมควรแก่ความปรารถนาของพระโพธิสัตว์

๒. จาคาธิฐาน ได้แก่ การสละวัตถุสิ่งของจนถึงการสละกิเลส ช่วยให้สละสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กับความตั้งใจจริง

๓. อุปสมาธิฐาน ได้แก่ ความสงบจากกิเลส ช่วยให้สงบจากสิ่งที่ไม่เป็นคุณต่อบารมีทั้งหลาย

๔. ปัญญาธิฐาน ได้แก่ ความรู้ชัดในเหตุผลและสภาวะธรรม ช่วยให้เป็นผู้ฉลาดในอุบายอันเป็นประโยชน์^{๑๓}

๓.๓.๕ หลักอริยทรัพย์ภายใน

พระศรีอริยเมตไตรยวิสันาหลักธรรมของพระโพธิสัตว์ให้กับพระมาลัยฟังจนครบอีก ๔ หลักธรรมแล้ว ยังกล่าวอีกว่า ยังมีหลักธรรมที่เกื้อหนุนให้การบำเพ็ญกุศลบารมีของพระโพธิสัตว์ และของบุคคลทั่วไป ที่จะขาดเสียมิได้ในหลักธรรมนี้ให้สมบูรณ์มีอีก ๗ ประการ คืออริยทรัพย์ภายใน ๗ ประการนี้ ถ้าบังเกิดมีอยู่ในจิตสันดานของสาธุชน สัตตบุรุษจำพวกใดแล้ว พระอริยเจ้าทั้งหลาย มิ่งค้พระบรมศาสดาเป็นต้น ย่อมตรัสสรรเสริญสัตตบุรุษจำพวกนั้นว่า ชีวิตของบุคคลจำพวกนี้ไม่เป็นหมัน ไม่ได้เกิดมาเปล่า เสียจากธรรมอันเป็นแก่นสาร ถึงจะยากจนข้นแค้นอย่างไรก็ตาม พระพุทธปฏิภาตรัสว่า หากเป็นคนยากจนไม่ คือ อริยทรัพย์ ๗ ได้แก่

๑. สัทธาณั ทรัพย์ คือความเชื่อในพระรัตนตรัย

๒. สีลธณั ทรัพย์ คือ การรักษากายวาจาใจให้เรียบร้อย

๓. หิริธณั ทรัพย์ คือ ความละอายต่อบาปต่อทุจริต

๔. โอตตปปณั ทรัพย์คือ การความสะดุ้งกลัวต่อบาปทุจริต

๕. พาหุสัจจนั ทรัพย์ คือ ความเป็นคนเคยได้ยินได้ฟังมาก

๖. จาคธณั ทรัพย์ คือ การสละให้ปันสิ่งของๆตนแก่คนที่ควรให้ปัน

๗. ปญญาธณั ทรัพย์ คือ ความรอบรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์^{๑๔}

^{๑๓} พุ.จริยา.อ. (ไทย) ๙/๓/๖๕๐-๖๕๑.

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๑.

๓.๓.๖ หลักธรรมที่มัดใจสัตว์

พระศรีอาริยเมตไตรยยังได้กล่าวถึงหลักธรรม ที่มัดสัตว์กับทุกข์เบื้องต่ำให้พระมาลัย ได้สดับตรับฟังอีก คือ หลักธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์เบื้องต่ำ ๕ ประการ ได้แก่

๑. สักกายทิฏฐิ คือ ความเห็นว่าเป็นตัวของตน
๒. วิจิจจนา คือ ความลังเลสงสัย
๓. สีสัพพตปรามาส คือ ความถือมั่นศีลพรต
๔. กามฉันทะ คือ ความกำหนัดในกามคุณ
๕. พยาบาท คือ ความคิดร้าย

ประการสุดท้ายพระมาลัยได้ถามพระศรีอาริยเมตไตรย ถึงหลักธรรมที่ประพฤติปฏิบัติ ให้ถึงซึ่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระศรีอาริยเมตไตรยทรงตรัสว่าพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ จะต้องประพฤติปฏิบัติในองค์อริยมรรคมีองค์ ๘ แต่ละข้อมีนัยพิสดาร ดังนี้

๓.๓.๗ หลักอริยมรรค

๑. สัมมาทิฏฐิ คือ เห็นอริยสัจ ๔ เห็นไตรลักษณ์ หรือเห็นปฏิจจสมุปบาท
๒. สัมมาสังกัปปะ คือ ความนึกคิดในทางสละปลอดจากกาม ความนึกคิดปลอดจาก พยาบาท และ ความนึกคิดปลอดจากการเบียดเบียน
๓. สัมมาวาจา คือ พูดคำสัตย์ พูดไม่ส่อเสียด พูดคำอ่อนหวาน พูดสิ่งมีสาระ
๔. สัมมากัมมันตะ คือ ไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ทั้งหลาย ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดีในกาม
๕. สัมมาอาชีวะ คือ เว้นมิฉฉาชีพ ประกอบสัมมาอาชีพ
๖. สัมมาวายามะ คือ เพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดขึ้น เพียรกำจัดความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำความดีให้เกิด เพียรรักษาความดีไว้
๗. สัมมาสติ คือ พิจารณาเห็นกายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต และธรรมในธรรม
๘. สัมมาสมาธิ คือ ฌาน ๔ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน^{๑๕}

^{๑๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๐/๓๓๓.

๓.๔ สรุป

หลักธรรมที่ปรากฏในพระมาลัยสูตรคือธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันจากความข้างต้นที่สรุปมาจากพระมาลัยสูตร เทวดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ใส่ใจในการให้ทาน ทั้งสิ้น การทำทาน ที่ทำแล้วส่งผลให้ได้มนุษย์สมบัติสวรรค์สมบัติ ทานนั้นต้องมีครบองค์ประกอบสามประการ คือวัตถุบริสุทธิ เจตนาบริสุทธิ และบุคคลผู้บริสุทธินั้น คือ เนื่อนาบุญบริสุทธิ เพียบพร้อมด้วยศีลด้วยธรรม ทานก็จะส่งผลดีให้ ทานจึงเป็นหลักธรรมเด่น ที่ปรากฏชัดในพระมาลัยสูตร ที่ส่วนใหญ่เน้นวัตถุเป็นทาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะสอนให้เห็นภาพได้ง่ายด้วยเป็นรูปธรรม เมื่อรู้เห็นเป็นจริงดังนั้น จะปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง จากความที่กล่าวข้างต้น

จะเห็นว่าเทวดาแต่ละองค์ ล้วนมีศิลปปฏิบัติตามแต่สถานะของตน บางองค์รักษาศีล ๕ บางองค์รักษาศีล ๘ บางองค์รักษาศีลอุโบสถ ตามกำลังศรัทธาของแต่ละบุคคล ศีล เป็นหนึ่งในกระบวนการทัศนทางจริยธรรมของพุทธศาสนา ที่เน้นการวางระเบียบ ข้อห้าม ข้อบังคับ หรือการงดเว้นจากการประพฤติชั่วทางกาย และวาจา เช่น จากการละเมิดศีล ๕ ของคฤหัสถ์ จริยธรรมแบบศีล เน้นการฝึกหัดขัดเกลา ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นการเฉพาะตน แม้ว่าผลของการปฏิบัติตามจริยธรรมแนวนี้ มีประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมก็ตาม แต่ก็ถือว่าเป็นเพียงผลโดยอ้อม ศีลหรือเบญจศีล เป็นศีลในลำดับเบื้องต้นในพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนพึงถือ ไม่เฉพาะแต่เหล่าสงฆ์เท่านั้น ศีลห้าจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นิจศีล นั่นคือ ศีลที่ยึดถือเป็นนิจ ด้วยเหตุนี้ ในพิธีกรรมทั้งปวงในพุทธศาสนา หลังจากกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยแล้ว พุทธศาสนิกชนพึงอาราธนาศีล และรับศีล ๕ ก่อนเสมอศีลคือศีลสำหรับฝึกตนให้ยิ่งขึ้นไป โดยรักษาในบางโอกาส หรือมีศรัทธาจะรักษาประจำใจก็ได้ ศีล ๘ นี้สมาทานรักษาศีลพิเศษในวันอุโบสถ เรียกว่า อุโบสถ หรือ อุโบสถศีล เรื่องพระมาลัยสูตร ทำให้เห็นเรื่องศีลเป็นเรื่องสำคัญ เพราะผู้มีศีลย่อมเป็นผู้ประพฤติดี ผู้ประพฤติดี ก็ทำให้สังคมดี สังคมดีประเทศชาติบ้านเมือง ก็ดีด้วย จึงสมควรที่จะนำเรื่องนี้ มากกล่าวไว้ให้เป็นที่ยะจรรทุกัน หากพวกเรารู้จักให้ รู้จักการแบ่งปัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความจริงใจต่อกัน สังคมก็จะมีความสุข หลักธรรม ที่ปรากฏ ในพระมาลัยสูตร จึงก่อให้เกิดประโยชน์ ทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า มุ่งหวังให้คนกระทำความดี ทำบุญ ให้ทาน ละอบายมุข เพื่อจะได้ไปเกิดทันสมัยพระศรีอาริยมตไตรย อันเป็นยุคที่มีแต่ความสุข ทั้งการบำเพ็ญเพียรให้พ้นทุกข์พ้นจากวัฏสงสาร ที่เป็นอุดมการณ์ของชาวพุทธที่ปรารถนาให้ปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติเท่านั้นจึงจะรู้เอง เห็นเองถ้าหากพิจารณาถึงหลักธรรมในพระพุทธานุศาสนนาที่ปรากฏในพระมาลัยสูตร

ตามที่กล่าวข้างต้น อันได้แก่ธรรมะที่ได้จากเมืองนรก ธรรมะที่ได้จากเมืองสวรรค์ และโลกพระศรีอาริยมตไตรย จะพบว่าหลักธรรมต่างๆเหล่านี้ได้มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนชาวไทยอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องการถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ การให้ทาน การรักษาศีล กุศลกรรม ความกตัญญูกตเวที การฟังธรรม ความไม่ประมาทคือหลักธรรม เรื่องการ

ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ วรรณคดีเรื่องพระมาลัยสูตร แทรกหลักธรรมเรื่องการบูชาพระรัตนตรัยไว้ตั้งแต่ต้นเรื่อง ด้วยพระรัตนตรัยเป็นหลักยึดมั่นในจิตใจของชาวพุทธ การถึงพระรัตนตรัยจึงถือเป็นมงคลสูงสุด หลักธรรมเรื่องการให้ทาน วรรณคดีเรื่องพระมาลัยสูตร แทรกเรื่องการให้ทานไว้ตั้งแต่ต้นเรื่อง โดยเริ่มจากการฝากความของสัตว์ในนรก

ผู้วิจัยถือว่ามีความสำคัญ ถึงเรื่องการให้ทานไว้ในธรรมะที่ได้จากเมืองนรก ด้วยสัตว์ในนรกย้ำให้เห็นความสำคัญของการให้ทาน แล้วทำบุญกวาดน้ำอุทิศส่วนกุศลมาให้ การให้ทานไม่ว่าจะเป็นการทำบุญตักบาตร การให้อภัยซึ่งกันหรือการให้ธรรมเป็นทานก็ไม่ควรลดละทั้งสิ้น โดยเฉพาะธรรมทานนั้นถือว่าการให้ที่ประเสริฐที่สุด หลักธรรมเรื่องการรักษาศีล วรรณคดีเรื่องพระมาลัยสูตร สอนให้พุทธศาสนิกชนรักษาศีล โดยสาธกจากตัวละครในเรื่องที่รักษาศีลเป็นนิจจะได้านิสงส์เช่นไร เรื่องศีลถือว่ามีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนมาก ผู้ใดละเมิดไม่ปฏิบัติจะทำให้ตนรุกรูข่มต่างๆ แต่ถ้าปฏิบัติอยู่เนืองนิจก็จะได้เสวยสุขบนสวรรค์ดังเทวดาทั้ง ๑๒ องค์หลักธรรมเรื่องการฟังธรรม เรื่องพระมาลัยสูตรจะเน้นที่เรื่องการฟังเทศน์มหาชาติ ซึ่งสอนว่าหากผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติคาถาพันจบในวันเดียว จะได้เกิดทันยุคพระศรีอารียเมตไตรย

หลักธรรมกุศลกรรม เรื่องพระมาลัยสูตรได้กล่าวถึงกุศลกรรมไว้ทั้งเรื่อง ด้วยเน้นให้คนกระทำความดี ให้กำลังใจกันในการทำบุญทำกุศลให้เพิ่มพูน โดยใช้านิสงส์การประพาศธรรมของเทวดานางฟ้าเป็นตัวอย่างในการสอนหลักธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวที เรื่องพระมาลัยสูตร ทำให้เห็นถึงหลักธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวที เกื้อกูลกัน โดยไม่หวังผลตอบแทน หลักธรรมเรื่องความประมาท เรื่องพระมาลัยสูตร แทรกเรื่องของความประมาทไว้แม้ว่าจะไม่ชัดเจนนักแต่ก็ให้รู้ว่ามีมนุษย์เราไม่ควรประมาท ผู้ประมาทหรือผู้ไม่ใช้เหตุผล คือ ผู้เดินอยู่บนทางแห่งความตาย เราจึงไม่ควรประมาททั้งทางกาย วาจา ใจ ด้วยความประมาท คือ หนทางแห่งความตาย โดยชี้ให้เห็นโทษแห่งเหตุที่ทำให้ยุคพระสมณโคตมเสื่อม ผู้ไม่มีศีลมีธรรมจะอยู่ไม่ได้ บ้านเมืองจะล่มสลายเพราะมีผู้ไม่ประพฤติธรรม ไม่มีความซื่อสัตย์ ไม่รู้จักข่มใจตนเอง ไม่มีความอดทนอดกลั้น และไม่มี ความเสียสละ หลักธรรมที่เด่นที่สุดในพระมาลัยสูตร ก็คือเรื่องการให้ทาน ที่ประกอบด้วยวัตถุทานที่บริสุทธ์และเจตนาที่บริสุทธ์ ของที่ให้ไม่จำกัดว่ามากหรือน้อย มีค่าหรือไม่มีค่า จะเป็นของดีประณีตมากหรือน้อย ไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เจตนาในการให้ทานนั้น ตามกำลังทรัพย์และกำลังศรัทธาที่ตนมีอยู่ การให้ทานในพระมาลัยสูตร ปรากฏอยู่ตลอดทั้งเรื่อง ตั้งแต่คำฝากสั่งของเหล่าสัตว์นรก การบำเพ็ญกุศลของเหล่าเทวดาทั้งหลายมีทานเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทั้งสิ้น หรือในส่วนของพระศรีอารียเมตไตรยก็โปรดให้ทำทาน และแสดงทานบารมีของพระองค์แก่พระมาลัย หลักธรรมที่เด่นๆ ในพระมาลัยสูตรมีดังต่อไปนี้ กิริยาวัตถุ ๓ ศีล ๕ ธรรม ๕ พรหมวิหาร ๔ เทวทูต ๕ กตัญญู ๕ วัตตบพ ๗ ทศบารมี ๑๐ อัชฌาสัย ๖ หลักธรรมที่เกื้อหนุนบารมี ๔ และอริยทรัพย์ ๗ และอริยมรรค ๘ เป็นหลักธรรมสำคัญ

ในเรื่องนี้จากหลักธรรมดังกล่าวข้างต้นล้วนเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนชาวตำบลคู้งตะเภา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ และพุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกคนรู้จักกันเป็นอย่างดี ได้รับการปลูกฝัง อยู่เป็นประจำ และพึงปฏิบัติสืบเนื่องต่อไป เพื่อธำรงพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่ประเทศไทยและมวลมนุษยชาติต่อไป